

KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET

D. PRODAN

TOPLIȚA LA 1785

CLUJ-KOLOZSVÁR, 1947
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R-T.

*Erdélyi Tudományos Intézet
Kolozsvár, Arany János-u. 11.*

Toplița, de pe cursul superior al Mureșului, e una din cele mai importante așezări de munte ale Transilvaniei. Azi e mai mult orășel decât sat. În 1930, la recensământul general avea 8314 locuitori. De orășel e și aspectul ei etnic, care e foarte pestriț; pe lângă Români care-i dau caracterul general, la această dată erau reprezentate aici peste 10 alte neamuri. Românii aveau 4552 suflete. După ei veneau Ungurii cu 2617, Evreii cu 744. Dar mai erau aici Germani, Ruși, Ruteni, Poloni, Cehi-Slovaci, Armeni, Bulgari, Țigani, și alții.

Populația. La 1785 Toplița era, un sat iobăgesc. El avea, după conscripția urbarială din acest an, 227 gospodării cu 255 familii iobăgești. Înmulțind numărul familiilor cu cifra rotundă de 5, rezultă o populație iobăgească de 1275 suflete. Cifra astfel obținută totuși nu atinge totalul populației satului, care în realitate e mai ridicat. Recensământul lui Iosif II, din același an, dă și el 254 familii, deci o cifră a familiilor aproape identică, dar pentru acestea înregistrează o populație de 1470 suflete¹.

Din comparația acestor cifre reiese:

Mai întâi că conscripția urbarială dela 1785, de care ne servim, cuprinde în ea într'adevăr toate familiile satului și că astfel toată populația satului la această dată era iobăgească. Avem de aface deci cu un sat pur iobăgesc.

În al doilea rând că cifra de 5, cu care se calculează obișnuit numărul sufletelor din cel al familiilor, aici e prea scăzută. Împărțind cele 1470 de suflete la 254 familii, vom obține o medie simțitor mai ridicată, de 5,8 suflete de familie. O medie care întreține mult deci și pe cea de 4,99 obținută de recensământ, pentru gospodăria ardeleană.² Ceeace indică o prolificitate ridicată.

¹ Ștefan Meteș, Contribuții la studiul populației din Transilvania, în trecut. I. Populația din județele Cojocna, Dobâca și Turda în secolul al XVIII-lea: An. Ac. Rom., Mem. Sect. Ist. Seria III, Tom. XXIV (1941—1942), Mem. 3., Tab. V (sfârșit).

² Thirring Gusztáv, Magyarország népessége II. József korában. Bpest, 1938. p. 29.

Conscripția din 1785, de care ne folosim, nu înregistrează și copiii, ca să putem face o confruntare. O conscripție din 1750 însă a iobagilor baronului IGNATIU BORNEMISZA,³ ne dă la 24 familii iobăgești o populație bărbătească de 74 suflete. Dublând cifra în numele populației femeiești, vom avea 148 suflete, care împărțite la 24 dau o medie de 6,2 de familie. Mai bine zis de gospodărie, căci de pildă fiii căsătoriți, deși trecuți separat în șirul numelor iobăgești, nu sunt socotiți (de sigur când nu țin gospodărie aparte) capi de familie aparte. Putem vorbi deci în cazul acesta numai de gospodărie și nu de familie.⁴ Dar chiar așa fiind, o asemenea prolificitate se întâlnește mai rar în Ardeal.

Populația iobăgească, adică întreagă populația satului, la 1785 era românească. Cel puțin din numele iobagilor așa reiese. Doar trei-patru nume de familie, ca ANTAL, MÁRTON, HAJDU, DEÁK ar putea fi luate drept maghiare. Numele de botez din dreptul lor însă, de Togyer, Juvon, Lup, Gligorás, Gávril, Stefán, etc., nu mai lasă îndoială că și aceste nume designau tot Români.

Varietatea numelor de familie e destul de mare. Cele 255 familii poartă 50 de nume deosebite de familie. Ceeace mai e de remarcat e frecvența mare a unora din ele. Cel mai frecvent din toate e numele TRUȚA, pe care-l poartă nu mai puțin de 24 familii. Vin apoi STOIAN cu 20 familii, Dușa cu 18, VULCAN cu 17, BRAIC cu 16, NACHE cu 12, CIOBOTEA și TĂTARU cu câte 9, VODĂ, GOIA cu câte 8, PUTU, ANTAL cu câte 7, SBÂRCEA, BURUȘ, ZBANCA, VUGA cu câte 6. Celelalte au o frecvență mai mică, sub această cifră. Frecvența mai mare a aceluiași nume e un indiciu nu numai de prolificitate a familiei, ci și de vechime. Despre aceste familii, cu ramificații mai multe, se poate presupune mai ușor că au vechime mai mare, că s'au înmulțit aci pe loc. Aceasta, se înțelege, numai în general, căci luată individual o familie se poate înmulți la asemenea cifre și numai în două-trei generații.

Proprietarii. Cele 255 familii iobăgești aparțineau la nu mai puțin de 22 proprietari. Proprietarul principal era baronul IOAN BORNEMISZA, care stăpânea 52 familii iobăgești. Veneau apoi baronul SIMION KEMÉNY cu 30 iobagi, contele MIHAIL TELEKI cu 18 iobagi. Restul proprietarilor figurează cu cifre variabile, sub acestea. O serie întreagă de proprietari au sub 10, unii abia câte

³ Arhiva Muzeului Ardelean, Fam. Bornemisza, nr. 583.

⁴ Și după «Benigna Instructio» tipărită, după care s'a făcut conscripția urbarială dela 1785, iobagii trebuiau să fie înscrși separat după cum „distincto pane, et foco utuntur” [Benigna Instructio pro Magistratualibus Urbarialem Regulationem Exequentibus, 1785. p. 11].

1, 2, 3 sau 4 iobagi. Fărâmițarea aceasta a proprietății nobiliare poate fi luată și ea ca un indiciu de vechime a așezării. Pentru ca să se ajungă la o asemenea diviziune a trebuit să treacă fără îndoială mult timp. De sigur fărâmițarea se poate produce în multe feluri, care să nu indice vechime, cum sunt cumpărăturile. Timp presupune în schimb divizarea prin moștenire, care trebuie să fie motivul principal al ei și aici.

Categoriile iobăgești. Familiile iobăgești erau 255. Cu cazurile de conviețuire a două sau trei familii iobăgești însă ele se reduc la 227 unități cu obligații iobăgești distincte. Aceste 227 unități iobăgești au intrat în cele șase categorii oficiale stabilite de instrucții în proporțiile următoare: *Coloni perpetuae obligationis, subditi haereditarii, integrae, mediae, quartalis vel octavalis sessionis* 184, *Coloni liberae migrationis, seu inquilini*, cu aceleași mărimi de sesie 24. Restul sunt inquilini (jeleri) perpetui (3) sau cu drept de liberă mutare (3), subinquilini perpetui (11) și cu drept de liberă mutare (2). Inquilini erau socotiți, după instrucții, cei care aveau casă și sesie sub 1/8 sau de loc, iar subinquilini cei care nu aveau nici sesie nici casă, ci locuiau la alții. Marea majoritate a populației, 211 familii din 255, e deci populație iobăgească legată de loc. „Locuitorii locului acestuia tot iobagi de uric au fost” — generalizează și iobagii în depozitia lor înregistrată de conscripția dela 1785. Locuitori cu drept de liberă mutare nu erau decât 30 de familii, deci abia ceva peste 11% din populație.

Categoriile iobăgești înșirate sunt categorii generale, concepute de oficialitate, urmând să fie aplicate în întregă țară. Iobagii de aici în depozitiile lor nu vorbesc însă decât de două categorii iobăgești, de cea a iobagilor și a jelerilor.

Condițiile economice. Privind condițiile economice, pe care-și întemeia viața această populație iobăgească, vedem că economia satului la 1785 avea trei surse principale: pământul, vitele, pădurea.

Prima sursă, pământul, îl constituia sesia (în înțelesul ei restrâns de intravilan) și apartenențele (*appertinentiae*) ei, arătorul și fânașul.

Sesia. Cele 255 familii iobăgești locuiau pe 208 sesii. În regulă generală fiecare familie iobăgească își are sesia proprie. Fără sesii proprii nu găsim decât pe cei 28 fii căsătoriți sau frați care trăiesc încă împreună sau cu părinții și fac gospodărie comună. Iar fără orice sesie erau 19 inquilini și subinquilini, din care 6 inquilini aveau casa, iar 13 subinquilini locuiau în casa altora.

Fără niciun fel de adăpost propriu erau deci numai acești 13, adică ceva peste 5% din populație.

Intravilanul satului e foarte întins. Cele 208 sesii iobăgești însumează nu mai puțin de 550.405 stânjini patrați, adică 344 iugăre,⁵ dând în medie 2646 st. p. de sesie, adică mai bine de un iugăr și jumătate.

Dimensiunile sesiilor, luate individual, variază între 270—10.600 st. p., deci între 0,2—6,6 iugăre. Din cele 208 sesii numai 77 sunt sub un iugăr, 100 variază între 1—3 iugăre, iar 31 trec de 3 iugăre.

Aruncând o privire asupra dimensiunilor acestora ale sesiilor, putem face numai decât două constatări deopotrivă de importante:

a) Mai întâi, în varietatea aceasta de dimensiuni nu se poate observa niciun fel de uniformitate, nu descoperim nicio urmă de vreo distribuție preconcepută, de vreo împărțire calculată. Dimensiunile egale sau apropiate, care sunt de găsit în rubrica sesiilor, rezultă de sigur din împărțiri prin moștenire și nu din vreo uniformitate inițială în distribuția sesiilor. Avem de a face deci cu o așezare naturală, nereglementată de vreo putere exterioară; îngrădită doar de conformația și întinderea terenului, de nevoile sau posibilitățile de utilizare ale omului și bine înțeles de cercul așezărilor vecine. Nu vedem nicio urmă că s'ar fi aplicat vreodată aici normele sesiei iobăgești, nicio urmă de categorisire în întregi, jumătăți, pătrimi, optimi de sesie. Categorisirea vine abia cu reglementările urbariale. Aceste categorisiri, aduse de nouile reglementări, nu introduc nici ele vreo uniformizare. Aici ele nu fac altceva decât raportează dimensiunile existente la schemele oficiale stabilite, după cum coincid sau se apropie de vreunul din gradele lor.

b) Dimensiunile acestea ridicate ale sesiei ne dau, și numai prin cifrele lor, imaginea structurii satului. Vedem numai decât că avem a face cu o așezare de munte, cu casele răsfirate. Sesiile mici pot fi mici din pricina terenului sau subdiviziunilor prin moștenire, dar pot indica și părți mai adunate ale satului. Marea lui majoritate însă se arată încă răsfirată, cu casele destul de distante unele de altele. Dimensiunile sesiilor mai indică și că satul în desvoltarea sa încă tot mai mult se întinde, decât se concentrează. Nu numai noii veniți își întemeiază gospodării noi, mai departe, ci foarte probabil și moștenitorii mai numeroși se mută mai curând în altă parte, decât să se restrângă la subdiviziunile

⁵ Iugărul de 1600 st. p. în uz și azi în Transilvania, echivalând cu 5754 m².

mici de moșie, care le-ar reveni prin moștenire. Intinderea considerabilă a terenului aici deschide larg această posibilitate.

Pământul arător în câmp e foarte puțin. Intreg satul nu are decât 219 iugăre, ceea ce nu dă în medie nici măcar un iugăr de gospodărie. Proporția celor fără pământ arător e și ea foarte ridicată. Din cele 227 gospodării, nu mai puține de 89, deci 39% din ele, nu au arător în câmp. Puteau avea doar întinderi variabile înlăuntrul sesiei, în grădină, bine înțeles dacă aveau sesie. Mulți însă am văzut, nu o aveau nici pe aceasta. În dreptul multora din acești oameni fără sesie sau fără pământ conscripția notează: *manuali labore victitat, manuario opere se sustentat, laborando aliis victitat...* Trăiau deci cu palmele sau lucrând la alții. La unul chiar: *mendicando victitat*, adică trăiește din cerșit. Restrângându-ne numai la cei cu pământ chiar, nici acestora nu le revine în medie decât 1,6 iugăre de gospodărie, o cotă cu totul insuficientă pentru întreținerea unei gospodării. Cantitățile însă se repartizează pe gospodării foarte inegal. Majoritatea au cantități mici, în jurul unui iugăr. Unele au doar $\frac{3}{4}$ sau jumătăți de iugăr, iar opt gospodării au abia câte $\frac{1}{4}$. Cu cantități mai ridicate erau puțini, abia 21 de gospodării aveau dela 3 iugăre în sus, din care numai 3 aveau dela 5 iugăre în sus. Cel mai mult pământ arător îl avea Ion Zbârcea: $9\frac{1}{4}$ iugăre.

La aceste cantități se mai adaugă pământul arător din cadrele sesiei în înțelesul ei de intravilan, după cum am văzut cele mai adesea foarte întinsă. Însă nici acesta nu îndreaptă prea mult raporturile. Grădina, după cum reiese din alte scripte, cuprinde mai mult loc de cosit decât arător.

Pământul arător al satului nu numai că e puțin, dar mai e și de calitate foarte scăzută. După declarațiile iobagilor, pământurile le sunt pe dealuri, sunt pietroase, se pot ara numai cu șase boi, plugul trebuie ținut tot în putere și călcat ca să nu scape. Grâu de toamnă nu se face, decât de primăvară și nici acela decât unde și unde. Orz și ovăs se mai face câte puțin, când nu le strică bruma. Bucatele, și care se fac, nu le prea pot căra acasă, fiind dealurile mari. Când sunt ploii multe ele se strică pe dealuri. Gunoii nu se poate căra pe dealuri. Dar se putea gunoi de sigur cu oile. Bucatele le cumpără astfel mai mult pe bani, din altă parte.

Produsele, după cât se poate deduce din textul conscripției, erau mai ales grâul de primăvară, orzul, ovăsul, cânepa. Date numerice asupra productivității solului conscripția nu ne dă, productivitatea aceasta însă se poate închipui din datele altor sate de munte. Ea în tot cazul nu putea compensa nici pe departe munca

depusă. La munte nu e întâmplare rară ca agricultorul să nu recolteze nici măcar sămânța pe care a pus-a în pământ.

Asupra sistemului de cultură agricolă, asupra alternării sau rotației culturilor, scriptele nu ne lămuresc. Ele vorbesc de două câmpuri, dar aceste câmpuri nu puteau să prezinte nici echilibrul, nici omogenitatea celor din satele de jos. După cum nici alternarea sau rotația culturilor nu puteau să prezinte aici aceleași regularități.

Avem astfel și aici agricultura obișnuită în satele de munte, acea agricultură dificilă, expusă la toate riscurile și cu o rentabilitate cu totul disproporționată în raport cu munca depusă. Omul totuși nu renunță la ea; resursele de vieață ale muntelui sunt atât de sărace, încât el nu poate renunța la niciuna.

Fânașul e mult mai întins. El e de 392 iugăre, deci aproape de două ori cât arătorul. Raportat la numărul gospodăriilor ne dă o medie de 1,7 iugăre de gospodărie, o medie care totuși nu se poate socoti ridicată nici ea. Din cele 227 gospodării însă, 70 nu au fânaș. Restrângând calculul numai la gospodăriile care au, media se ridică la 2,5 iugăre de gospodărie. Marea majoritate a celor cu fânaș au între $\frac{1}{4}$ —3 iugăre. Dela 3 iugăre în sus au 60 gospodării, din care 12 au dela 5 iugăre în sus, din care iarăși 3 au peste 7 iugăre.

Cantitățile se ridică cu fânașul din grădini. Proporția fânașului e și aici, după toate semnele, mai ridicată decât a arătorului. Cel puțin din conscripția din 1773 pentru partea familiei Lázár,⁶ care notează capacitatea și la arătorul și fânașul din grădini, așa reiese.

Despre fânaș relațiile iobagilor sunt mai favorabile. Fânașele le declară în general bune. Cele din grădini sau din râturile de pe lângă Mureș se pot cosi de două ori, fac și otavă. Acestea dau trei măji de iugăr. Cele de pe dealuri însă nu mai dau decât o majă de iugăr și nu pot fi cosite decât odată. Și-apoi greutatea e că fânul de aici de obicei nu poate fi cărat acasă, din pricina lipsei de drumuri sau a căilor neumblate.

Atât pământul arător, cât și fânașul s'au obținut mai ales prin defrișare. Actele, conscripțiile fragmentare pe care le avem la îndemână, menționează aceasta la fiecare pas. Conscripția din 1773 cel puțin, notează la o serie bună de pământuri și fânașe, că sunt defrișate din pădure. Unele erau acum chiar în curs de defrișare, erau încă cu butucii pe ele.

⁶ Arh. Muz. Ard., Fam. Lázár. Fasc. 10. Nr. 1, p. 980—996.

Despre forma de proprietate a pământului arător și fânașului, conscripțiile nu ne spun nimic. Din datele lor însă reiese destul de limpede, că ele sunt proprietate individuală. Pământul smuls naturii prin efort individual trebuia să fie proprietate individuală. Comune cu adevărat nu sunt decât pășunea și pădurea.

Întinderea pășunilor nu e indicată. Pentru întinderea și calitatea locurilor de pășune e suficient însă să cităm declarația locuitorilor: „Locuri de păscut vite avem destule și bune, și de îngrașat iară bune, cât mai bun loc nu ne trebuie și mai larg”.

Creșterea vitelor. Conscripția dela 1785 nu înregistrează și vitele. Ce importanță și ce proporții poate avea însă creșterea vitelor aici, se poate deduce și din proporția fânașului și din actele și conscripțiile parțiale ale satului. De pildă, conscripția din 1773 ne dă pentru 24 gospodării iobăgești: 26 cai, 34 boi, 45 vaci, 213 oi. O situație deci obișnuită la munte. Aproape fiecare gospodărie iobăgească își are calul său și aproape totdeauna numai unul. Din cele 24 gospodării excepție fac abia 6: una cu 6 cai, una cu 2 și 4 fără niciunul. Boii, obișnuit 2 de familie, în două cazuri 4, sunt animalul de jug. Cu ei se cărașește, cu ei se face agricultură. Boi însă nu au mai multe gospodării, în cazul nostru 10 din 24.

Oile, după această conscripție, dau o medie de 8,8 de gospodărie. O medie mai ridicată decât cea din satele de jos, dar nu una care să indice sat păstoresc sau măcar vreun păstorit de oi mai intens. Oi nici nu au toți: 9 din 24 gospodării nu au. La cei care au, numărul variază între 3—40. Peste 20 nu au mai mulți de 4. Unul singur, un jeler neluat aici în calcul, avea 100 de oi. Că nu poate fi vorba de un sat păstoresc sau de vreun păstorit intens aici, se vede și din îndatoririle iobagilor. Numai iobagii familiei Lázár, 12 la număr, datorează la 1785 în contul obligațiilor iobăgești oi. Restul iobagilor satului sunt înregistrați cu prestații de altă natură. Păstoritul aici e deci și el numai una din ocupațiile necesare vieții anevoioase a omului de munte. Creșterea vitelor, se vede și din aceste date, prezintă un izvor de viață apreciabil, mai important de sigur decât agricultura, dar aceasta încă nu explică ridicarea satului la nivelul lui de azi. Creșterea vitelor nu se ridică peste nivelul obișnuit în alte sate de munte, ea nu e sursa principală care îl ridică.

Pădurea. Bogăția adevărată a locului era pădurea. Păduri nefârșite de fag și mai ales de brad acopereau aici toată întinderea munților. Păduri cu luminișuri puține sau mai puțin întinse, omul așezat aici câștigând teren printr-o continuă muncă de defrișare. În dauna pădurii se întinde grădina, pământul arator,

fânașul. Pădurile erau atât de întinse și atât de inepuizabile, încât până târziu nu se simte nevoia vreunei restricții în tăiatul lemnului. Actele cel puțin nu amintesc niciuna. „Lemne de tot felul avem destule și slobode, nu ne oprește nime” — declară și iobagii la 1785.

Plutăritul. Valoarea cea mai mare a locului era bradul, care se găsea în cantități imense. Dar aceasta nu era suficient, brad se mai găsea în cantități mari și în altă parte. Mai era nevoie și de posibilități de exploatare, de valorificare a lui. Și aici vine în ajutor apa Mureșului. Valorificarea s'a putut face prin transportul cu plutele pe Mureș. Și astfel exploatarea bradului și plutăritul devin izvorul principal de venit al satului. Cu plutele lemnul era transportat până departe, până la Arad chiar. El era valorificat în drum, la câmpie, sau acolo. Plutăritul a devenit aici o specialitate. Serviciile iobăgești chiar, iobagii le făceau cu plutele. Plutăritul era izvorul de venit aici și pentru proprietari. Cu plutele se transportau trunchi, grinzi, scânduri, lațuri, pari. Câștig iobagii făceau din plutăritul pe seama lor sau pe seama altora pentru bani. «Avem apa Mureșului în sat — spun iobagii la 1785 — pe care apă umblăm cu plute, ducem plute și pe sama noastră și pe sama altuia și căpătăm bani. De n'ar fi apa Mureșului n'am putea trăi. Dară cine îi harnic a face plute și a purta plutele, căpătă bani de trăit».

Plutăritul e în creștere pe măsură ce crește în importanță exploatarea lemnului. Un avânt mai mare ia însă în sec. XIX, cu intrarea în funcțiune a societăților care îl organizează și exploatează intensiv. Dar apoi, cu construirea căii ferate, iarăși decade. Azi locuitorii, întrucât nu sunt ocupați la întreprinderile forestiere moderne, la fereștraie sau la fabrica de cherestea, revin tot mai mult la vechile ocupații: agricultura și creșterea vitelor.⁷

În afară de aceste izvoare de vieață principale, agricultura, creșterea vitelor și pădurea, adică plutăritul, locul prezintă prea puține alte posibilități economice. El prezintă mai mult desavantajii economice. Iobagii mai declară doar câștigul pe care îl mai pot avea lucrând la «Fereștrăul împărătesc».⁸ Sau mai spun, că apă au destulă peste tot și locuri pentru topit cânepă. Incolo încep neajunsurile. Alte izvoare de câștig — spun — nu au nici aici, nici

⁷ Enric Wachner, Județul Ciuc, Toplița și defileul Mureșului. În *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj III* (1926—1927), p. 283—342.

⁸ „Aise pe hotaru Nosztru jeszte Sirazto Imperetyeszk, Csinye merje a Lukra a kolo in tete zilye kapete bány”.

pe aproape pe la vecini.⁹ În sat nu au nici târg, nici crâșmă, nici pământuri arătoare sau fânațe, din care ar putea face bani. N'au nici păduri cu ghindă pentru îngrășat porci. Varză se face puțină și numai ici colo. Locurile de valorificare a resurselor sunt și ele departe. La Reghin sau Gheorgheni, târgurile cele mai apropiate, nici nu se putea merge cu carul, ci numai cu calul.

Obligațiile iobăgești sunt în funcție de aceste condiții fizice și economice, de categoriile iobăgești, dar și de trebuințele proprietarilor, de eventualele învoieli sau contracte încheiate cu ei. De aceea obligațiile iobăgești variază nu numai dela o categorie iobăgească la alta, de pildă dela iobagi la jeleri, ci și dela proprietar la proprietar. Câți proprietari atâtea feluri de obligații. Iobagii unora le împlineau colectiv, ai altora individual. Pentru a se vedea ce variații pot să ia obligațiile înlăuntrul aceluiași sat, trăind în condiții economice foarte asemănătoare, le înșirăm, chiar dacă ele îngreunează mult lectura:

Iobagii baronului IOAN BORNEMISZA dau o plută încărcată cu 50 de lațuri, 12 corni și 100 de pari (în textul latin: de brad), pe care o duc pe Mureș până la Petelea. În afară de această plută tot iobagul mai dă câte 6 mariași.

Iobagii contelui MIHAIL TELEKI dau o plută încărcată cu 100 lațuri și 12 căpriori, pe care (după textul latin) o duc pe Mureș până la Reghin. Jelerii dau fiecare câte 3 mariași.

Iobagii baronului IOSIF BĂLINTITT fiecare câte o plută, încărcată cu 40 scânduri, pe care o duc până la Periș și câte 6 mariași bani fiecare.

Doi iobagi ai lui GHEORGHE KORDA dau (împreună) o plută cu 100 de lațuri, 12 corni și 400 de pari, pe care o duc până la Ideci. Fiecare iobag apoi câte 7 floreni și câte un font de pește și amândoi împreună o cupă de unt.

Iobagii lui ȘTEFAN BÁNFFI fiecare dă 6 floreni¹⁰ pe an, o claie de fân, o jumătate cupă de unt, iar vara lucrează aici în hotar o săptămână.

Iobagii lui SIMION KEMÉNY (24 gospodării) dau o plută cu 100 de scânduri încărcată, pe care o duc până la Ieciu, apoi fiecare iobag câte 4 floreni bani, o piele de jder și o „pasăre”.¹¹ Jelerii

⁹ „Alt Mestersugurj pe hotaru Nosztru nu jeszte, Nitse aprape la Vetsinyi...”

¹⁰ În textul latin: „... 10 Florenos Vonales Unam Galinam Litri...”

¹¹ În textul latin: „...Unam pellem Martes vocatam, et unam Attagenam...” Mai jos, la îndatoririle iobagilor lui Iosif Bornemisza, Attagena corespunde lui găinușe din textul românesc. Găinușe va fi și „pasărea” din textul de aici.

(6 unități) dau „o plută cu o sută de laturi și doi trei corni deasupra încărcată”, pe care și ei o duc până la Ieciu.

Iobagii lui FRANCISC. TOLDALAGI dau „o plută cu șase sute de pari (în textul latin: de brad), doisprezece căpriori și două rude lungi încărcată”, pe care o duc până la Târgu-Mureș. „Bani tot iobagiu opt mariași și opt crețari și șapte mariași de jder” (adică răscumpărarea pieii de jder). Jelerii câte trei mariași fiecare.

Iobagul doamnei LADISLAU BETHLEN „trage afară (în textul latin: din pădure) lemnele care le taie iobagii din țară și le tocmește lângă Mureș”. Jelerii ajută și ei la tragerea lemnelor tăiate.

Iobagii lui LAURENȚIU MARA (8 familii) fiecare câte 8 floreni (floreos vonales). apoi toți împreună fac (anual) o plută încărcată cu 100 de laturi și 12 corni, pe care o duc până la Sântioana.

Iobagii lui GABRIEL LÁZÁR dau fiecare câte două oi cu miei.

Iobagii baronului VOLFGANG KEMÉNY dau fiecare câte o plută încărcată cu 1000 de pari (de brad), pe care o duc până la Ieciu.

Ai lui FRANCISC LÁZÁR tot iobagul două oi cu miei.

Iobagii baronului IOAN BÁNFFI dau fiecare câte o plută încărcată cu 100 de laturi, 12 corni și 500 pari (de brad), pe care o duc până la Reghin. Bani tot iobagul câte 4 floreni.

Iobagii Colegiului Reformat din Târgu-Mureș, fiecare câte 10 floreni (floreos Hungaricales) și o cupă de unt. Apoi câte doi iobagi fac o plută încărcată cu 100 de scânduri, pe care o duc până la Târgu-Mureș. Jelerii dau fiecare câte 100 de pești.

Iobagii contesei IULIANA BETHLEN dau fiecare câte o plută, încărcată cu 100 de laturi, pe care o duc până la Târgu-Mureș.

Iobagii contesei ADAM LÁZÁR, fiecare câte două oi cu miei și bani 3 șuștace.¹²

Iobagii baronului IOSIF BORNEMISZA, fiecare câte o plută cu 100 de laturi, 20 de corni, pe care o duc până la Abafaia. Apoi tot iobagul deosebit taie (face) câte 1000 de pari (de brad), pe care-i duce Domnul de aici, tot iobagul taie și duce la fereștrău câte 10 trunchi pe sama Domnului. Fiecare iobag mai dă câte 7 mariași și două găinuși sau 4 șuștace răscumpărare (24. xferos în redemptionem Attagenam). Jelerii fiecare câte un zlot (1. Rflor.).

Iobagii contelui ANTON LÁZÁR, fiecare câte două oi cu miei și 3 șuștace (18. xferos).

Ai lui LADISLAU HEGYESI, fiecare câte o plută, încărcată cu 100 de laturi și 12 corni, dusă până la Reghin.

Ai lui MIHAIL JABROCZKI, fiecare câte o plută încărcată cu 1000 de pari (de brad), dusă până la Maiorești.

¹² In textul latin: 18 xferos.

Ai jupanului IACOB PUSKÁS, fiecare jeler câte 3 mariași.

Obligațiile iobagilor baronului IOSIF NALÁCZI lipsesc din listă.

Privind aceste obligații, observăm ca ele se deosebesc fundamental de ale iobagilor din câmpie. Felul de viață deosebit a impus obligații deosebite. Aici nu mai avem robotele, dijmele, cărăușiile obișnuite în satele de jos. Nu e pomenită nici măcar dijma oilor, obișnuită și în satele de munte. Total se însumează în aceste obligații globale și în taxe în bani, — de sigur mult mai potrivite cu natura și depărtarea locului și mult mai comode pentru proprietari.

Intr'o asemenea situație reglementările oficiale au rămas fără vre-un efect mai vizibil. Acestea se străduiau să pună o ordine mai mult în obligațiile iobăgești din câmpie și se ocupau mai puțin de diversitatea deosebită a obligațiilor de la munte.

Aceasta e, cuprinsă în date sumare, imaginea satului Toplița la 1785. Un sat iobăgesc de munte, cu ocupațiile obișnuite: agricultură și creșterea vitelor. Ocupația specifică a satului însă e exploatarea bradului, prin plutărit. Mai ales această ocupație comercială, evoluția posibilităților ei determină evoluția satului. Toplița s'a ridicat prin pădurile sale și prin apa Mureșului pe care le-a putut valorifica; ea s'a ridicat mai ales prin piețele sale de desfacere îndepărtate, de pe Mureș în jos. Tot bogățiile forestiere îi explică și aspectul de azi. Transformările pe care le-a suferit se datoresc mai ales transformării felului de exploatare a acestor bogății. Exploatarea liberă dela început e înlocuită tot mai mult cu exploatarea raționalizată, exploatarea mică cu exploatarea mare, ferestrăul cu fabrica de cherestea, exploatatorul liber cu muncitorul salariat. De aici surse noi de viață, ocupații noi, trebuințe noi; de aici și tendința spre urbanizare, de aici și împeștrirea etnică de azi. Condițiile noi de viață, mai ales noile întreprinderi au atras noi locuitori, din apropiere sau din depărtare, chiar de peste granițele țării.